

Uit elkaar gaan. Kenmerken van het echtscheidingsproces en het welzijn van ex-partners na de scheiding.

Symoens Sara¹, Bastaits Kim², Bracke Piet¹, Mortelmans Dimitri²

¹ Universiteit Gent, ² Universiteit Antwerpen

Abstract

Hoewel de relatie tussen echtscheiding en mentale gezondheid reeds veel onderzocht werd, is nog weinig geweten over de rol van het echtscheidingsproces zelf. Deze studie beschouwt verschillende kenmerken van dit proces en hoe zij linken aan welzijn na echtscheiding: conflict, duur, initiatiefname, verhuizen, en gevoelens van (on)billijkheid betreffende de verdeling van de goederen. Data van het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen" (SiV) werden gebruikt. Multi-level regressies werden beperkt tot gescheiden mannen en vrouwen tussen 25 en 60 jaar oud, die maximaal 5 jaar geleden uit de echt scheidden (N=728). Resultaten tonen aan dat mannen en vrouwen die zelf het initiatief namen een beter welbevinden rapporteren, ook bij een gedeelde initiatiefname. Dit geldt ook voor wie de verdeling als billijk ervaart. Tegen de verwachting in, relateert conflict tijdens het proces, noch de duur van het proces aan welbevinden op lange termijn; maar voortdurend conflict met de ex-partner wel. De resultaten beklemtonen de nood om de focus aangaande het echtscheidingsproces te verleggen van 'snelheid' naar 'kwaliteit'.

1 INLEIDING¹

Onderzoek toont aan dat ook in Vlaanderen gescheiden personen meer depressieve gevoelens en lagere niveaus van algemene levensstevredenheid rapporteren in vergelijking met gehuwde of samenwonende personen (Symoens, Pasteels & Bracke, 2011). Deze verschillen in mentale gezondheid worden voornamelijk gelinkt aan verschillen in de sociale-, financiële- en economische omgeving,

en aan het potentieel stress verhogend effect van veranderingen die vaak gepaard gaan met een echtscheiding, zoals een verhuis, alleenstaand ouderschap en toegenomen financiële onzekerheid (voor een overzicht, zie Amato, 2000). Ondanks het vele onderzoek dat verschillen in welzijn na echtscheiding tracht te ontrafelen, is nog maar weinig geweten over de impact van het scheidingsproces zelf. Kenmerken van het echtscheidingsproces werden tot nog toe voornamelijk in de marge aan onderzoek toegevoegd, of slechts één indicator van het scheidingsproces werd belicht, zoals in onderzoek rond initiatiefname (bv. Baum, 2007; Buehler, 1987). Het verloop van een

---

¹ Met dank aan Mevr. Leen D'Hulster (relatietherapeute, tevens verbonden aan De Scheidingsschool) voor het nazicht van, en haar bijdrage aan dit artikel.

echtscheiding kent evenwel een zeer grote variëteit, waardoor het te verwachten is dat mensen ook verschillen in de mate waarin ze met stress geconfronteerd worden tijdens, en na hun echtscheiding.

Deze studie speelt in op de groeiende interesse van beleidsmakers in het echtscheidingsproces. Centraal staat de vraag hoe conflict tussen ex-partners, de duur van het proces, initiatiefname, verhuisd zijn, en billijkheid met betrekking tot de verdeling van de goederen relateren aan het welzijn van gescheiden mannen en vrouwen ook na de echtscheiding. Deze kenmerken betreffen de kern van het echtscheidingsproces en zijn bovendien ook 'kneedbaar', waardoor ze een houvast kunnen bieden voor beleidsmakers én zorgverleners. Voor deze laatste is meer inzicht in het echtscheidingsproces en haar impact immers cruciaal met het oog op het verbeteren van de condities tijdens het echtscheidingsproces en

het welbevinden van beide partners en eventuele kinderen. Wat het beleid betreft, hadden verschillende opeenvolgende wetsveranderingen in Vlaanderen bijvoorbeeld tot doel de duur van het scheidingsproces in te korten. Dit gebeurde vanuit de veronderstelling dat kortere processen beter zijn omdat ze ex-partners in de mogelijkheid stellen sneller weer verder te gaan met hun leven. Maar is het effectief zo dat een korter proces sowieso beter is? Deze studie maakt gebruik van de crossectionele data van het project "Scheiding in Vlaanderen", verzameld in 2009-2010 (Mortelmans et al., 2011).

2 HET ECHTSCHIEDINGSPROCES

Een echtscheiding wordt in de literatuur steeds vaker beschouwd als een proces eerder dan een 'event'; als een vaak turbulente periode waarin men heel wat moet zien te herorganiseren, praktisch, maar ook op emotioneel

Over het onderzoek Scheiding in Vlaanderen (SIV)

SiV-data zijn afkomstig van het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen". In dit onderzoek werd via een interview informatie verzameld bij beide partners van eerste huwelijken die afgesloten zijn tussen 1971 en 2008 en intussen al dan niet ontbonden zijn. Ook een kind, een ouder en een eventuele nieuwe partner van deze personen werden indien mogelijk bevestigd. Zij kregen een schriftelijke vragenlijst of websurvey aangeboden. De gegevens zijn verzameld in de periode van september 2009 tot december 2010.

12110 van alle 26376 gecontacteerde personen konden bevestigd worden wat een totale respons van 46% oplevert voor deze multi-actorstudie over huwelijk en echtscheiding. Gedetailleerde informatie over dit onderzoek en deze dataverzameling vindt u op www.scheidinginvlaanderen.be en in het boek: Mortelmans Dimitri, Pasteels Inge, Bracke Piet, Matthijs Koen, Van Bavel Jan, Van Peer Christine (2011) *Scheiding in Vlaanderen*. ISBN 978-90-334-8586-2 - Leuven: Acco, 355 p.

vlak (Amato, 2000; Kitson & Morgan, 1990). Enerzijds wordt de start van dit proces door sommigen dan ook gezien als de periode waarin de eerste relatieproblemen opduiken, soms lang voor de feitelijke scheiding, en het einde vaak pas jaren na de wettelijke echtscheiding, wanneer men zijn of haar leven weer op orde heeft. Anderzijds kan het echtscheidingsproces ook enger gedefinieerd worden als de periode tussen de dag waarop men feitelijk uit elkaar gaat en de dag waarop de echtscheiding wettelijk uitgesproken wordt. Hoewel we erkennen dat processen vóór de feitelijke scheiding, alsook condities na de wettelijke scheiding een belangrijke invloed kunnen hebben op het welbevinden, wordt in dit onderzoek de meer enge definitie gehanteerd.

Het echtscheidingsproces wordt gedefinieerd als de periode tussen de feitelijke scheiding en de wettelijke echtscheiding.

Mensen in een scheidingssituatie bevinden zich in een vrij ambigue situatie waarin verschillende -vaak conflicterende- gevoelens de kop op steken: gevoelens van pijn, verdriet, schuld en wrok gaan vaak hand in hand met gevoelens van opluchting, maar ook met gevoelens van gehechtheid en zelfs hernieuwde aantrekking (Berman, 1988). Tegelijkertijd dienen ex-partners om te gaan met innemende veranderingen, zowel op praktisch als sociaal vlak (voor een overzicht, zie Amato, 2000). Sociale stress-theorieën bieden binnen de gezins- en gezondheidssociologie een goed kader om echtscheiding en mentale gezondheid te bestuderen (Amato, 2000; Booth & Amato, 1991; Pearlin, 1989; Pearlin, Menaghan, Lieberman, & Mullan, 1981). Het feit dat het welzijn van sommigen meer geraakt wordt door een echtscheiding dan dat van

anderen wordt verklaard aan de hand van verschillen in de mate waarin mensen (a) geconfronteerd worden met extra stresserende zaken door de echtscheiding (*differentiële expositie*), (b) kunnen steunen op hulpbronnen om met deze stress om te gaan (*differentiële vatbaarheid*), en (c) uiting geven aan hun gevoelens (*differentiële expressie*) (Dohrenwend & Dohrenwend, 1976; Wheaton, 1980, 1983; Pearlin, 1989; Aneshensel, 1992; Bracke, 1993; Turner et al., 1995; Stroschein et al, 2005). Financiële zorgen, alleenstaand ouderschap, en het verliezen van contact met kinderen blijken de belangrijkste stressoren te zijn, en sociale steun van vrienden, familie en een nieuwe partner de belangrijke bufferende factoren tegen stress (Kitson, 1992; Garvin, Kalter & Hansell, 1993; Wang & Amato, 2000). Hoe de kenmerken van het scheidingsproces zelf samenhangen met het welzijn van mannen en vrouwen is tot op vandaag evenwel nog onderbelicht, met uitzondering van een aantal studies die inzoomen op één welbepaald kenmerk zoals bijvoorbeeld initiatiefname (zie verder). Bijgevolg focust deze studie op de invloed van het conflict tussen ex-partners tijdens de scheiding, de duur van het echtscheidingsproces, het al/niet verhuisd zijn bij de scheiding, initiatiefname, en billijkheid met betrekking tot de verdeling van de goederen op het welzijn van gescheiden mannen en vrouwen.

3 ONDERZOEK

Voor dit onderzoek gebruiken we de deelsample van de gescheiden mannen en vrouwen uit het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen" (2011, zie kader). We beperken we ons tot respondenten tussen 25 en 60 jaar die

Tabel 1 Kenmerken van de steekproef (SIV, 2009-2010)

	vrouwen (N=390)	mannen (N=338)	
	gemiddelde (s.d.) / %	gemiddelde (s.d.) / %	sig.
Depressieve gevoelens (0-24)	5,29 (4,44)	4,31 (4,08)	**
Levenstevredenheid (0-10)	7,62 (1,65)	7,62 (1,92)	
Leeftijd	41,36 (7,21)	42,69 (7,02)	*
Tijd sinds de echtscheiding >= 3jaar	26,7	29,9	
Partner	34,6	43,5	**
Initiatiefname			
ik	52,8	38,8	***
beide	22,8	21,6	
ex-partner (ref.cat.)	23,8	39,6	***
Verdeling van de goederen			
mijn nadeel	32,3	39,1	*
mijn voordeel	12,6	4,1	***
billijk (ref.cat.)	51,3	54,7	
Verhuisd bij scheiding	46,9	54,1	*
Duur echtscheidingsproces (mnd)	12,66 (8,96)	12,30 (9,50)	
Conflict tijdens echtscheiding (0-10)	5,07 (3,72)	4,59 (3,69)	(*)
Conflict met ex-partner nu (0-10)	,52	,50	
Kinderen < 18jaar met ex-partner			
niet inwonend bij respondent	3,8	30,8	***
enkel inwonend bij respondent	15,6	3,6	***
geen kinderen < 18jaar	32,1	37,0	
In gedeeld verblijf (ref.cat.)	48,5	28,7	***
Opleiding			
laag	15,1	19,5	(*)
medium	41,8	43,2	
hoog (ref.cat.)	42,8	37,3	(*)
Inkomen (equivalent HH-inkomen)			
<50pct	9,5	6,8	
50-79prct	37,9	27,2	***
80-119pct (ref.cat.)	32,6	30,2	
120+pct	13,1	28,1	***
geen informatie	6,9	7,7	

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; (*) $p < .08$

maximaal 5 jaar geleden wettelijk gescheiden zijn. Personen die hertrouwd zijn, worden mee opgenomen, maar mannen en vrouwen die op het moment van bevraging nog in een echtscheidingsprocedure zaten niet. 65 mannen en vrouwen werden additioneel uit de sample gehaald vanwege onmogelijke tijdsindicatoren (een negatieve tijd voor de duur van het

scheidingproces of een proces dat langer dan 6 jaar aansleepte). De uiteindelijke steekproef omvat 728 respondenten (390 vrouwen en 338 mannen). De wijze waarop verschillende kenmerken van het scheidingsproces gerelateerd zijn met welzijn wordt bekeken voor twee verschillende indicatoren van mentale

gezondheid: depressieve gevoelens als negatieve indicator (gemeten aan de hand van de CES-D8 schaal), en gevoelens van levenstevredenheid als positieve indicator (gemeten aan de hand van een 10-punten Likert-schaal). Voor meer informatie over deze en over de constructie van de andere variabelen in het model, zie bijlage 1.

Analyses worden gedaan in PASW 18.0, gebruik makend van multilevel-regressiemodellen². Voor beide dimensies van mentale gezondheid (depressieve gevoelens en levenstevredenheid) afzonderlijk wordt een model samengesteld en geschat³. Het finale model, zoals weergegeven in Tabel 2, omvat enkel die interactietermen die wijzen op significant verschillende effecten voor mannen en vrouwen.

3.1 DE STEEKPROEF

De gemiddelde leeftijd in onze steekproef is 43 jaar voor de mannen en 41 jaar voor de vrouwen (Tabel 1). Ongeveer één derde van de gescheiden vrouwen leeft samen met een nieuwe partner (35%). Bij de mannen is dit iets vaker het geval (43%). Vrouwen rapporteren gemiddeld meer depressieve gevoelens dan mannen. Dit is in lijn met eerdere studies die aantonen dat vrouwen een minder goed welbevinden rapporteren dan mannen, ongeacht burgerlijke staat (Nolen-Hoeksema, Larson & Grayson, 1999; McBride et al., 2005; Piccinelli & Wilkinson, 2000; Van de Velde, Bracke, &

Levecque, 2010). Wat levenstevredenheid betreft, zijn er evenwel geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen. Ongeveer 28% van de respondenten in de steekproef is reeds meer dan 3 jaar geleden gescheiden. Het merendeel van de respondenten heeft evenwel nog minderjarige kinderen samen met de ex-partner (68% van de vrouwen en 63% van de mannen). Opvallend is dat de helft van de mannen die nog minderjarige kinderen met de ex-partner hebben, aangeven dat deze kinderen niet inwonen bij hen, ook niet in gedeeld verblijf.

4 KENMERKEN VAN HET ECHTSCHIEDINGSPROCES

4.1 CONFLICT TIJDENS DE SCHEIDING

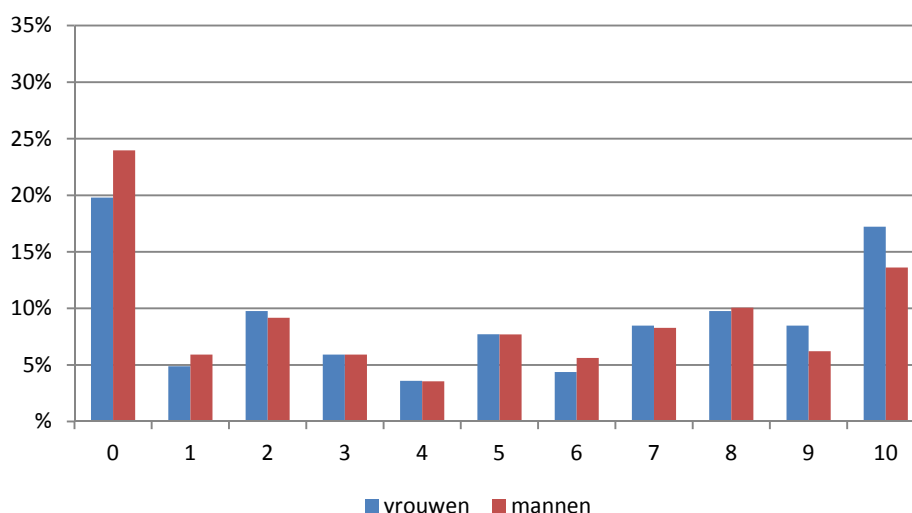
De mate van conflict tijdens de scheiding werd gemeten aan de hand van een schaal van 0 (geen conflict) tot 10 (zeer veel conflict). Vrouwen in deze steekproef rapporteren gemiddeld genomen iets meer conflict dan mannen ($p < .08$; Tabel 1), al kent deze schaal een grote spreiding voor zowel mannen als vrouwen (Figuur 1).

Aangezien conflict de verdere relatie tussen ex-partners bemoeilijkt (Madden-Derdich & Arditti, 1999 in Baum, 2003) en het algemeen welzijn ondermijnt, verwachten we dat meer conflictueuze scheidingen resulteren in een lager welbevinden. Daarentegen kan het ook zijn dat het meemaken van een conflictueus scheidingproces na afloop eerder opluchting teweegbrengt (*relief*, Kalmijn, 2004) en indirect de idee versterkt dat men beter verder kan zonder de ex-partner. Een alternatief idee is dan ook dat conflict tijdens de echtscheiding

² Er werd gekozen voor multilevel-analyses omdat de assumptie van onafhankelijkheid verbroken is gezien het feit dat respondenten gekoppeld zijn in ex-huishoudens.

³ Na schatting van het nulmodel worden variabelen op het individueel- en huishoudniveau ingebracht en vervolgens ook interactietermen met geslacht.

Figuur 1. De mate waarin het echtscheidingsproces gekenmerkt werd door conflict (0-10), percentuele verdeling van de echtscheidingen

gepaard gaat met een hoger welbevinden achteraf.

4.2 DE DUUR VAN HET ECHTSCHIEDINGSPROCES

Ook in die scheidingen waar vrij veel conflict heerst, moeten heel wat regelingen getroffen worden in een min of meer voortdurende interactie met de ex-partner. Dit is vaak erg moeilijk. Bovendien zijn echtscheidingen meestal vrij competitief, en is het bijhorend juridisch luik voor de meeste mensen onbekend en vervreemdend. Dit maakt de hele procedure emotioneel uitputtend voor beide ex-partners (Berman, 1988; Gray, 1996 in Baum, 2003). Daarom veronderstellen we dat langer durende processen meer stresserend zijn en dus gepaard gaan met een lager welbevinden. Conflict speelt hierin ongetwijfeld

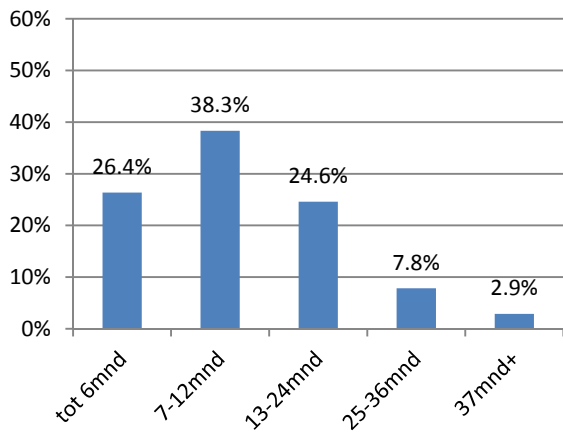
een belangrijke rol, al verwachten we dat ook wanneer er geen conflict is, men nood heeft aan een uitspraak om verder te kunnen.

Figuur 2 geeft de percentuele verdeling van de echtscheidingen weer naar de duur van het proces, gemeten aan de hand van 5 categorieën. Voor bijna 90% van de respondenten heeft het proces tot de wettelijke scheiding maximaal 2 jaar geduurd. Gemiddeld nam het echtscheidingsproces in onze steekproef 12 à 13 maanden in beslag (Tabel 1). Figuur 3 geeft weer dat processen die langer dan één jaar aanhouden, relatief vaker door meer conflict gekenmerkt worden..

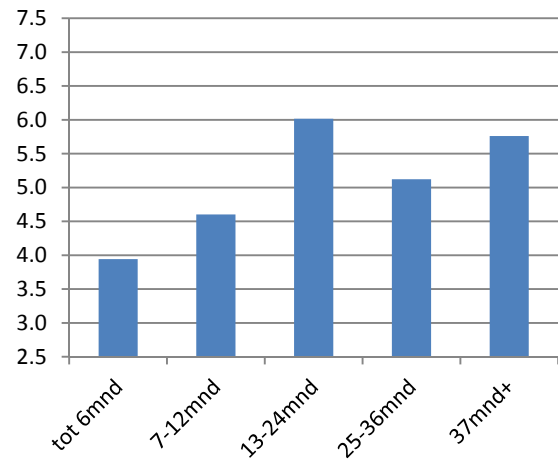
4.3 INITIATIEFNAME

Wat de directe aanzet tot de echtscheiding betreft, geven meer vrouwen (75.6%) dan mannen (60.4%) in onze steekproef aan zelf

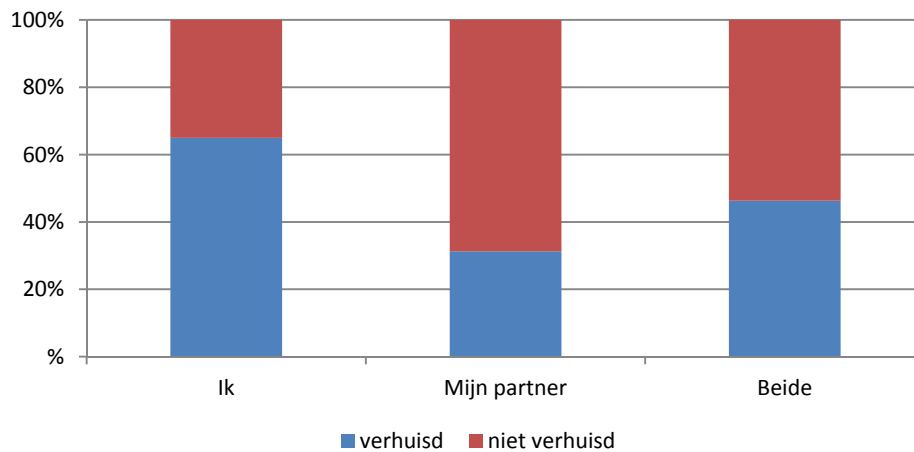
Figuur 2. Percentuele verdeling naar de duur van het echtscheidingsproces (5 cat.)

Figuur 3. Gemiddeld conflict tijdens het echtscheidingsproces (0-10) naar de duur van het echtscheidingsproces (5 cat.)

Figuur 4. Al/niet verhuisd zijn naar initiatiefname

de echtscheiding in gang gezet te hebben, alleen of samen met de ex-partner (Tabel 1).⁴ Dit is in lijn met eerder onderzoek (Centraal bureau voor de statistiek, 2009; Hewitt, 2009; Kalmijn & Poortman, 2008; Mortelmans, 2008).

Eerder onderzoek bevestigt ook dat wie zelf het initiatief neemt om te scheiden het emotioneel beter doet na de echtscheiding (Amato, 2000; Kitson, 1992; Wang & Amato, 2000), omdat men er doorgaans pas voor kiest om een huwelijk beëindigen wanneer men geen uitzicht meer ziet op een voldoening gevende relatie, of wanneer zich betere alternatieven voordoen voor dat huwelijk. Daarenboven impliceert het nemen van een dergelijke grote beslissing een duidelijk gevoel van controle en zelfbeschikking, wat het algemeen welbevinden versterkt (Amato, 2000; Baum, 2007, 2003). 'Niet-initiatiefnemers' hebben daarentegen vaak de neiging zichzelf als slachtoffer van de scheiding te beschouwen, en passen zich moeilijker aan de nieuwe situatie aan.

Los daarvan lokt een echtscheiding evenwel vaak conflicterende gevoelens uit, waardoor

gevoelens van opluchting bij de initiatiefnemer hand in hand kunnen gaan met gevoelens van schuld (Berman, 1988; Baum, 2007). Ook krijgen initiatiefnemers vaak minder steun van hun sociaal netwerk, hoewel ook zij een nieuwe identiteit moeten zien op te bouwen en te kampen hebben met verschillende veranderingen. Sommige studies vinden dan ook weinig tot geen verschil in mentale gezondheid tussen initiatiefnemers en niet-initiatiefnemers (Hewitt & Turrell, 2012; Pettit & Bloom, 1984; Sweeney & Horwitz, 2001).

4.4 VERHUIZEN TIJDENS DE SCHEIDING

Ongeveer de helft van de respondenten in deze studie heeft bij de echtscheiding de gezinswoning verlaten, mannen (54%) iets vaker dan vrouwen (47%; Tabel 1). Wie alleen het initiatief nam, verhuist ongeveer twee keer zo vaak ten opzichte van niet-initiatiefnemers (65% versus 32%) Indien de beslissing om uit elkaar te gaan gezamenlijk gebeurde, is de verdeling ongeveer 50-50% (Figuur 4).

4.5 GEVOELEN VAN BILLIJKHEID

Tenslotte zijn ook financiële problemen en –ontevredenheid belangrijke determinanten van onder andere gevoelens van depressiviteit en onwelbevinden na echtscheiding (Bryan, 1999). Het belang van 'een gevoel van billijkheid' wat betreft de verdeling, ligt dan ook in de nasleep van echtscheiding, voornamelijk in het geval van grote financieel-economische verschillen tussen beide ex-partners. Gevoelens van benadeling relateren immers niet alleen vaak aan financiële problemen, maar voornamelijk ook aan vijandigheid en conflict tussen ex-partners (Bryan, 1999).

⁴ Cijfers inzake initiatiefname van mannen en vrouwen lijken elkaar te overlappen. Enkel ex-koppels in rekening genomen (analyses niet weergegeven), werden matige concordantiescores inzake initiatiefname gevonden tussen beide ex-partners (Kappa = 0.27): In 56% van de cases wijzen beide ex-partners dezelfde perso(o)n(en) aan als initiatiefnemer(s). In 44% is er onenigheid. In dat geval zien beide ex-partners zichzelf meestal als initiatiefnemer, alleen of samen met de ex-partner. Dit toont het bestaan aan van een positieve, controleversterkende vertekening. Vorig onderzoek heeft immers reeds aangetoond dat ex-partners, en voornamelijk mannen, vaak hun perceptie zo verdraaien dat ze hun eigen inbreng in en controle over het scheidingsproces maximaliseren, hetgeen gevoelens van controle en zelfwaardering ten goede komt (Gray & Silver 1990).

lets meer dan de helft van de respondenten in onze steekproef vindt dat de verdeling tijdens de echtscheiding billijk is verlopen, gevolgd door 32% van de vrouwen en 40% van de mannen die vindt dat zij/hij benadeeld is geweest. Vrouwen geven ook significant vaker dan mannen aan dat de verdeling in hun voordeel gebeurde (13% t.o.v. 4%; Tabel 1).

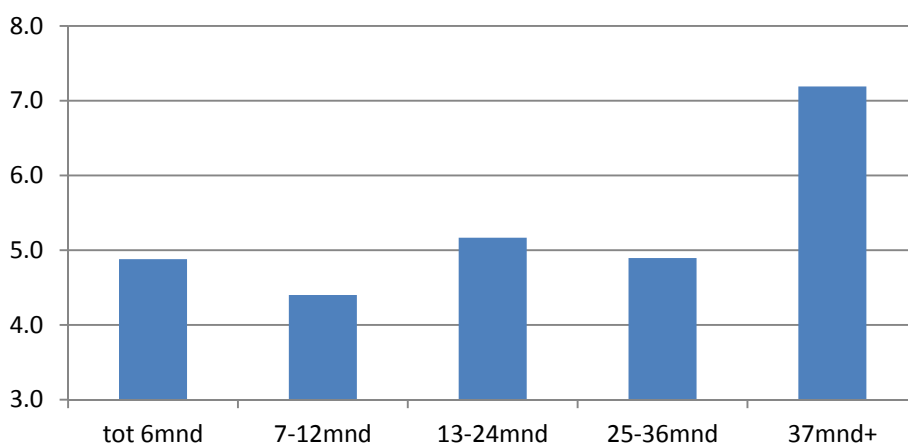
5 HET ECHTSCHIEDINGSPROCES EN HET WELZIJN VAN MANNEN EN VROUWEN, RESULTATEN

5.1 BIVARIATE VERBANDEN MET WELBEVINDEN

Bij een eerste blik op de kenmerken van het echtscheidingsproces en hoe zij relateren aan welbevinden, vallen een aantal zaken op. Anders dan verwacht, blijkt *conflict* tijdens het echtscheidingsproces niet significant samen te

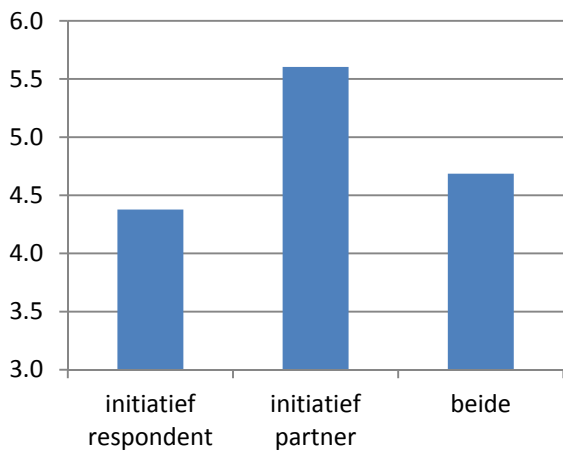
hangen met welbevinden na de echtscheiding⁵ (niet weergegeven). De *duur van het echtscheidingsproces* relateert wel in lichte mate aan verhoogde klachten van depressiviteit ($B = .034$ (S.D.= .017) $p < .05$), maar dit effect wordt voornamelijk gestuurd door die groep wiens echtscheiding 3 jaar of langer duurde (Figuur 5), al is hun gemiddelde score enkel significant verschillend t.o.v. zij wiens scheiding 7 tot 12 maanden in beslag nam. Er werd geen verband gevonden tussen de duur van het proces en scores voor levenstevredenheid ($p > .08$; niet weergegeven). Hoewel het uiteraard plausibel is dat langer durende processen meer stress met zich meebrengen, lijkt dit niet zwaar door te wegen op de mentale gezondheid na afsluiting van dit proces, de echt lange processen (37mnd+) buiten beschouwing gelaten.

Figuur 5. Duur van het echtscheidingsproces en depressieve gevoelens

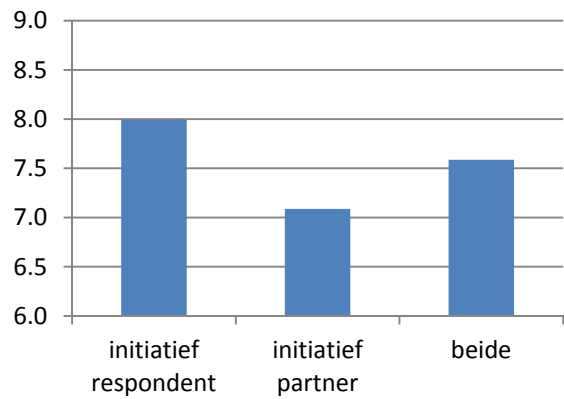

⁵ ($p > .08$ voor beide indicatoren van welbevinden)

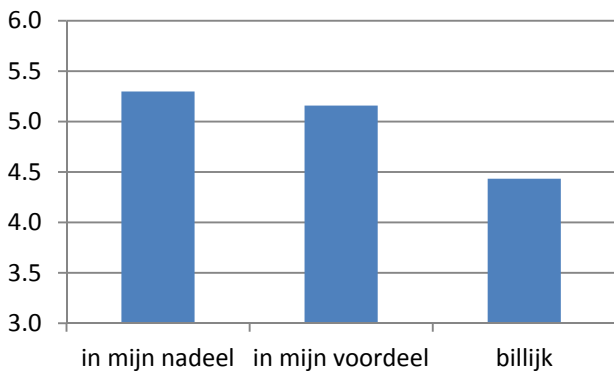
Figuur 6a. Depressieve gevoelens naar initiatiefname

Figuur 6b. Gevoelens van levenstevredenheid naar initiatiefname

Figuur 7. Depressieve gevoelens naar verdeling van de goederen bij de scheiding

Wie zelf het *initiatief* nam, rapporteert gemiddeld een beter welbevinden, zeker vergeleken bij zij die geen aandeel hadden in de beslissing om uit de echt te scheiden: niet-initiatiefnemers scoren significant hoger voor depressieve gevoelens (Figuur 6a) en lager voor gevoelens van levenstevredenheid (Figuur 6b).

Zij die benadeeld werden bij de *verdeling van de goederen* tijdens de scheiding rapporteren ook meest depressieve klachten ($M=5.3$; Figuur 7). Toch tonen de resultaten ook dat degenen die 'hun voordeel' haalden uit deze verdeling, daar blijkbaar ook niet gelukkiger van worden: zo worden duidelijk minst depressieve gevoelens gerapporteerd door zij die de verdeling als billijk voor beide partijen beschouwen ($M=4.4$; $p < .05$; Figuur 7). Voor levenstevredenheid zijn er geen verschillen (niet weergegeven).

In lijn met voorgaande, blijkt ook dat wie in *de gezinswoning* blijft, niet noodzakelijk gelukkiger is. Integendeel, hoewel het verschil klein is, geven zij die verhuisden zelfs aan iets meer tevreden te zijn met hun leven nu ($M=7.8$) dan zij die in de gezinswoning bleven ($M=7.5$; $p < .05$). Voor depressieve klachten werden geen significante verschillen gevonden tussen zij die bij de scheiding verhuisden en zij die dit niet deden.

6 MULTIVARIATE RESULTATEN

Om evenwel goed te begrijpen hoe het echtscheidingsproces relateert aan welzijn is het nodig de kenmerken van dit proces samen te bestuderen, tegelijkertijd controlerend voor onder andere het al dan niet hebben van een nieuwe partner, financiële situatie, kinderen,

en de huidige relatie met de ex-partner. Het is immers mogelijk dat de betere scores voor welzijn van zij die het initiatief namen of verhuisden bij de scheiding, voortkomen uit het feit dat zij relatief vaker een nieuwe partner hebben, of minder vaak een zorglast voor kinderen dragen. De verschillende kenmerken van het echtscheidingsproces samen onderzoeken geeft bovendien de mogelijkheid unieke effecten te detecteren. Immers, de licht hogere scores voor depressiviteit bij zij wiens proces lang duurde, kunnen ook deels voortkomen uit de hogere niveaus van conflict in die groep.

Gecontroleerd voor alle kenmerken opgenomen in het model, inclusief een aantal achtergrondfactoren waaronder, leeftijd, inkomen, zorglast voor kinderen, opleidingsniveau, en de huidige relatie met de ex-partner, blijkt dat voor mannen noch vrouwen *langer durende processen* gepaard gaan met lagere scores voor levenstevredenheid of met meer depressieve klachten. Hetzelfde geldt voor het *al/niet verhuisd zijn* bij de scheiding en *conflict* met de ex-partner tijdens het echtscheidingsproces. Dit laatste contrasteert met de idee van een lange-termijn impact van conflict, maar betekent evenwel ook niet dat conflict geen impact heeft op het welzijn: Huidig conflict met de ex-partner relateert immers bij zowel vrouwen als mannen aan meer depressieve klachten en aan lagere scores voor levenstevredenheid na echtscheiding⁶ (Tabel 2).

Zoals reeds verwacht werd op basis van de bivariate resultaten, blijft *initiatiefname* ook

⁶ B conflict met ex-partner naar depressieve klachten, vrouwen= .139 ($p < .08$), mannen= .368, ($p < .05$); B conflict met ex-partner naar levenstevredenheid, mannen en vrouwen = -.050 ($p < .05$)

Tabel 2. Het echtscheidingsproces en mentale gezondheid (SIV, 2009-2010)

	Depressieve gevoelens (0-24)			Levenstevredenheid (0-10)		
	Estimate	Std. Error	Sig.	Estimate	Std. Error	Sig.
Intercept	4,342	1,154	***	7,969	,464	***
Man	-1,390	,380	***	-,120	,163	
Partner	-2,085	,333	***	1,322	,133	***
Duur echtscheidingsproces (mnd)	,017	,017		,004	,007	
Verhuisd bij scheiding	,261	,336		-,161	,134	
Conflict tijdens echtscheiding	,001	,045		-,001	,018	
Conflict met ex-partner nu	,139	,078	(*)	-,050	,024	*
Initiatief Ex-partner (ref.c.)						
initiatief Respondent	-1,009	,377	**	,661	,151	***
initiatief Beide	-,795	,431	(*)	,507	,172	**
Verdeling goederen: billijk (ref.c.)						
verdeling goederen: mijn nadeel	,987	,345	**	-,316	,185	(*)
verdeling goederen: mijn voordeel	,458	,557		-,077	,224	
Man*conflict met ex-partner nu	,228	,113	*			
Man*verdeling in mijn nadeel				,491	,255	*

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; (*) $p < .08$

Noot: alle analyses controleren voor leeftijd, inkomen (EHI), opleidingsniveau en het al/niet hebben van gedeelde kinderen met de ex-partner (en hun verblijf) en de tijd sinds de wettelijke echtscheiding

na controle voor alle andere proces- en achtergrondkenmerken positief gerelateerd aan mentale gezondheid: zowel mannen als vrouwen die zelf het initiatief namen om te scheiden voelen zich gemiddeld genomen minder depressief en zijn meer tevreden met hun leven dan zij die niet zelf de beslissing namen. Hetzelfde geldt voor wie deze beslissing samen met zijn/haar ex-partner nam. Verdere analyses tonen aan dat er voor beide indicatoren van welbevinden geen significant verschil is tussen wie het initiatief alleen nam en wie die dit samen met de ex-partner deed (resultaten niet weergegeven).

Ten slotte, wat billijkheid inzake de *verdeling van de goederen* betreft, blijkt dat -onder ander gecontroleerd voor inkomen- het gevoel benadeeld geweest te zijn ook na de echtscheiding relateert aan meer depressieve klachten ten opzichte van zij die de verdeling als 'fair' beschouwen. Vrouwen die zich benadeeld voelen zijn doorgaans ook minder tevreden met hun leven⁷.

⁷ Het significante interactie-effect wijst erop dat vooral het welzijn van vrouwen relateert aan gevoelens van onbillijkheid wat betreft de verdeling van de goederen tijdens de scheiding ($B_{vrouwen} = -.424$ versus $B_{mannen} = .175(-.424 + 581)$).

Uit Tabel 2 blijkt verder dat de grootste samenhang met welzijn voortkomt uit het al dan niet hebben van een nieuwe partner. Ongeacht hoe hun echtscheiding verliep, zijn gescheiden mannen en vrouwen die momenteel samen wonen met een nieuwe partner immers minder depressief en meer tevreden zijn met hun leven.

7 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Gezien de toenemende aandacht voor echtscheiding en het echtscheidingsproces en de groeiende groep personen die met een echtscheiding geconfronteerd wordt, is het belangrijk na te gaan hoe dit echtscheidingsproces relateert aan het welzijn van gescheiden mannen en vrouwen ook na beëindiging ervan. De duur van het proces, de mate van conflict, initiatiefname, het al/niet verhuisd zijn, en gevoelens van billijkheid inzake de verdeling van de goederen werden onder de loep genomen. Door deze verschillende proceskenmerken gezamenlijk te bestuderen, bouwde dit onderzoek verder op bestaande stress-theorieën. Een echtscheidingsproces kan immers volgens verschillende trajecten verlopen en zodoende ook het welzijn van de betrokkenen op verschillende wijzen beïnvloeden.

De inzichten van deze studie zijn van belang voor beleidsmakers aangezien de kenmerken van het echtscheidingsproces die hier bestudeerd werden, beïnvloed kunnen worden door het beleid. De echtscheidingswetgeving beoogt de optimalisering van echtscheidingstrajecten om zo het welbevinden van beide ex-partners te verhogen. De nieuwe echtscheidingswetgeving van april 2007 bij

voorbeeld vereenvoudigde en verkortte de echtscheidingsprocedure; een verandering dit tot doel had langdurige en conflictueuze scheidingen te vermijden. Toch geven de resultaten van dit onderzoek aan dat er nog ruimte is voor verbetering in de huidige wetgeving.

Conflictueuze en lang aanslepende echtscheidingsprocessen werden verondersteld een negatieve impact te hebben op het welbevinden van ex-partners, ook na de echtscheiding. Tegen deze verwachting in blijkt dit niet per definitie het geval te zijn. Als eerste blijkt de **duur van het echtscheidingsproces**, wanneer gecontroleerd wordt voor de andere proceskenmerken, geen invloed te hebben op het welbevinden van ex-partners achteraf. Deze bevinding druist in tegen de idee van de wet van april 2007 waarbij een kort echtscheidingsproces zou moeten leiden tot een hoger welbevinden. Onze resultaten geven, in lijn met eerder onderzoek (Bastais et al., 2011), een eerste indicatie dat dit beoogde effect niet bekomen wordt op lange termijn. Dit beklemtoont dat het kwalitatieve aspect van een echtscheiding belangrijker is dan het kwantitatieve aspect. Korte echtscheidingen staan niet per definitie garant voor een hoger welzijn.

Daarnaast geven de resultaten ook aan dat **conflict** tijdens het echtscheidingsproces doorgaans niet resulteert in meer depressieve klachten of in een lagere levenstevredenheid. Hoewel de wetgever ernaar streeft om vechtscheidingen te vermijden, is het mogelijk dat ruimte laten voor een “positief” conflict, waarbij beide ex-partners hun grieven en problemen op tafel werpen maar deze nadien wel opgelost zien, ook positieve gevolgen kan hebben. Dat dit belangrijk is, blijkt ook uit het

feit dat voortdurend conflict met de ex-partner na afronding van het echtscheidingsproces wel degelijk een negatieve invloed heeft op het welbevinden van zowel mannen als vrouwen.

Verder blijkt duidelijk dat, indien men zelf het **initiatief** neemt tot echtscheiding, men een hoger welbevinden rapporteert, ongeacht of men een nieuwe partner heeft of niet. Initiatief nemen veronderstelt enerzijds controle, maar anderzijds hebben initiatiefnemers vaak ook reeds een emotioneel moeilijke periode vóór de scheiding doorgemaakt, waardoor ze achteraf eerder opgelucht zijn en sneller weer verder kunnen met hun leven. Omdat de initiatief nemende partner reeds langer met de scheiding bezig is, heeft deze een ‘voordeel’ bij de start van het proces. De ex-partner moet echter ook de tijd krijgen, enerzijds om te wennen aan de idee van een echtscheiding, en anderzijds om zelf ook zeggenschap te kunnen uitoefenen tijdens het scheidingsproces. Daarom is een kort proces zeker niet altijd het beste oplossing aangezien dit de partner die niet het initiatief nam niet ten volle de mogelijkheid geeft om de idee van een echtscheiding te laten gedijen.

Als laatste tonen de resultaten ook aan dat een niet **billijke verdeling** van de goederen samenhangt met een lager welzijn. Personen die de verdeling van de goederen in hun nadeel percipiëren, rapporteren gemiddeld meer depressieve klachten (mannen en vrouwen) en een lagere levenstevredenheid (vrouwen). Ook hier komt met andere woorden naar voor dat goed doordachte beslissingen, waarbij tevens een billijke verdeling van de goederen centraal komt te staan, positief is voor het welzijn van beide ex-partners.

8 BELEIDSAANBEVELINGEN

Deze resultaten indachtig, pleiten we voor het afstappen van een nadruk op korte processen, ten voordele van een doorgedreven nadruk op kwaliteitsvolle processen. Een echtscheidingsproces waarbij de kwaliteit en niet de duurtijd centraal staat, kan beide partners de tijd geven om na te denken en doordachte beslissingen te nemen, waarbij rekening gehouden wordt met de wensen van beide partijen. Dat kan resulteren in positieve gevolgen voor het welzijn van beide ex-partners op langere termijn. “Een snelle scheiding is meestal geen goede scheiding”, merkt ook relatietherapeute Leen D’Hulster (2012). “Een scheiding is een rouwproces, en net zoals je tijd nodig hebt om afscheid te nemen van een dierbare die gestorven is, hebben partners ook tijd nodig om afscheid te nemen van een huwelijk dat op de klippen gelopen is. Dat is ook zo voor de partners die beslissen om te scheiden. Vooraleer je aan je officiële scheiding begint, moet je doorheen een heleboel emoties heen worstelen. Pas daarna ben je klaar om de breuk een plaats te geven. Soms kunnen partners op dat moment de praktische zaken zelf op een serene manier afhandelen, of kan een bemiddelaar een heel goede ondersteuning zijn.” De wetgever kan best maatregelen nemen om een echtscheiding zo kwalitatief mogelijk te laten verlopen. Daartoe moet er meer aandacht besteed worden aan het beslissingsproces binnen het echtscheidingstraject. Uiteraard pleiten we niet voor langdurige processen op zich, maar eerder voor processen op maat naargelang de complexiteit van de te nemen beslissingen en de nood van de betrokken personen. Een verbetering op dit vlak kan zijn de voorwaarden voor het bekomen

van een EOO (echtscheiding door onherstelbare ontwrichting) te verscherpen. Het is momenteel immers mogelijk dat een rechter de echtscheiding uitspreekt terwijl er nog niets, of nog niet alles, van de familiezaken geregeld is. Het regelen van de goederen, persoonlijk onderhoudsgeld en/of het ouderschap kan daardoor na de uitspraak van de echtscheiding nog zeer lang aanslepen (<http://ouders.tweehuizen.be>). Dit werkt conflict of in de hand, of kan ervoor zorgen dat conflicten nog lang blijven duren. Bovendien wordt na de echtscheiding dikwijls niet meer verder gewerkt aan de eigenlijke vereffeningverdeling (Dijkmans, 2012), en is er geen zekerheid over het persoonlijk onderhoudsgeld (<http://ouders.tweehuizen.be>).

Professionele echtscheidingsbemiddeling kan helpen om een echtscheidingsproces kwalitatiever te maken. Een belangrijke stap om deze bemiddeling in het echtscheidingsproces te integreren, werd gezet met de wet van 2006 die rechters verplicht om scheidende koppels met kinderen te informeren over professionele echtscheidingsbemiddeling. De data van het Scheiding in Vlaanderen project tonen evenwel aan dat nog maar zeer weinig mensen hiervan gebruik maken (Bastaits et al., 2011). Slechts 17% van de mannen en vrouwen die de drie jaar voorafgaand aan het interview gescheiden zijn, hadden gebruik gemaakt van echtscheidingsbemiddeling. Omwille van dit lage cijfer hebben we echtscheidingsbemiddeling niet mee kunnen opnemen in dit onderzoek. Vanwege haar onafhankelijke aard en conflict-temperend effect (zowel tijdens het proces als met het oog op de ex-partnerrelatie na de scheiding), verwachten we wel dat bemiddeling vruchten afwerpt, tevens doordat het de partner die zelf niet het initiatief nam

voor de scheiding kan helpen om de noodzaak van de scheiding te begrijpen en om controle te helpen verwerven over het echtscheidingsproces. De wetgever, zowel als het maatschappelijk middenveld kan het gebruik van professionele echtscheidingsbemiddeling verder promoten en stimuleren om zo tot aangepaste echtscheidingstrajecten te komen, op maat gesneden voor ieder ex-koppel.

Beperkingen van de studie: De selectiviteit van de steekproef limiteert mogelijks in lichte mate de veralgemeenbaarheid van de resultaten. Hoewel we weten dat vandaag ongeveer één op tien van de echtscheidingen plaatsvindt tussen partners waarvan minstens één partner reeds eerder gescheiden is, zijn in de SIV-dataset enkel 'eerste echtscheidingen' opgenomen. Verder beperkten we de steekproef zelf ook door enkel die respondenten op te nemen die maximaal 5 jaar geleden wettelijk gescheiden zijn. Aanvullende analyses ter controle op een grotere steekproef die alle personen bevat die maximaal 10 jaar geleden hun echtscheidingsproces beëindigden, hebben evenwel uitgewezen dat de resultaten van de analyses robuust zijn. Daarnaast dienen we wel op te letten dat we het belang van de kenmerken van het scheidingsproces voor het welzijn na echtscheiding ook niet opblazen. Bijna 3/4 van de verklaarde variantie komt immers voort uit de controlevariabelen opgenomen in het model. Voornamelijk de aanwezigheid van een nieuwe partner kan het grootste deel van de verschillen in depressieve gevoelens en levenstevredenheid verklaren.

9 REFERENTIES

- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269–1287.
- Aneshensel, C.S. (1992). Social stress: theory and research. *Annual Review of Sociology*, 18, 15-38.
- Aseltine, R. H., & Kessler, R. C. (1993). Marital disruption and depression in a community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 37, 133-148.
- Bastaitis, K., Van Peer, C., Alofs, E., Pasteels, I. & Mortelman, D. (2011). Hoe verloopt een echtscheiding in Vlaanderen? In D. Mortelmans, I. Pasteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel & C. Van Peer (eds.) *Scheiding in Vlaanderen*, pp. 85-112. Leuven: Acco.
- Baum, N. (2003). Divorce process variables and the co-parental relationship and parental role fulfillment of divorced parents. *Family Process*, 42,1, 117-131.
- Baum, N. (2007). Separation guilt in women who initiate divorce. *Clinical Social Work*, 35, 47-55.
- Berman, W. H. (1988). The role of attachment in the post-divorce experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 3, 496-503.
- Booth, A., & Amato P. R. (1991). Divorce and psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 396–407.
- Bracke, P. (1993). Geslachtsverschillen in mentale gezondheid. Enkele kritische bedenkingen omtrent het gebruik van het sociale stress model. *Tijdschrift voor Sociologie*, 14(2), 223 – 245.
- Bryan, P. E. (1999). Collaborative divorce. Meaningful reform or another quick fix? *Psychology, Public Policy*, 5, 4, 1001-1017.
- Centraal bureau voor de statistiek (2009). *Relatie en gezin aan het begin van de 21^e eeuw*. Den Haag: Centraal Bureau voor de statistiek.
- Courtenay, W. H. (2000). Constructions of masculinity and their influence on men's well-being: a theory of gender and health. *Social Science and Medicine*, 50, 1385-1401.
- D'Hulster, L. (2012). Persoonlijk onderhoud inzake het echtscheidingsproces vanuit haar expertise als relatietherapeute, o.a. verbonden aan de Scheidingsschool. 8/10/2012 en 16/10/2012
- Dijkmans, I. (2012). Persoonlijk onderhoud inzake het echtscheidingsproces vanuit haar expertise als advocaat-bemiddelaar in familiezaken. 16/10/2012
- Dohrenwend, B. P., & Dohrenwend, B. S. (1976). Sex-differences and psychiatric disorders. *The American journal of sociology*, 81(6), 1447 -1454.
- Garvin, V., Kalter, N., & Hansell, J. (1993). Divorced women. Individual differences in stressors, mediating factors, and adjustment outcome. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63, 2, 232-240.
- Gray, J. D., & Silver, R. C. (1990). Opposite sides of the same coin: Former spouses'

- divergent perspectives in coping with their divorce. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1180–1191.
- Haagenars, A., de Vos, K., & Zaidi, M. A. (1994). *Poverty statistics in the late 1980s: Research based on micro-data*. Luxembourg: Office for Publications of the European Communities.
- Heaton T. B., & Blake, A. M. (1999). Gender differences in determinants of marital disruption. *Journal of Family Issues*, 20, 1, 25-45.
- Hewitt, B. (2009). Which spouse initiates marital separation when there are children involved? *Journal of Marriage and the Family*, 71(2), 362-372.
- Hewitt, B., & Turrell, G. (2012). Short-term functional health and wellbeing after marital separation: Does initiator status make a difference? *American Journal of Epidemiology*, 173(11), 1308-1318.
- Kalmijn, M., & Poortman, A. R. (2008). His or her divorce? The gendered nature of divorce and its determinants. *European Sociological Review*, 22(2), 201-214.
- Kalmijn, M., & Monden, C. (2004). Are there positive effects of divorce on health? Reconsidering the role of marital quality. Paper presented at the 3rd Conference of the European Research Network on Divorce, Cologne, Germany, December 2nd - 4th 2004.
- Kitson, G. C., & Morgan, L. A. (1990). The Multiple Consequences of Divorce: A Decade Review. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), Family Research in the 1980s: The Decade in Review, 913-924.
- Kitson, G. C. (1992). *Portrait of divorce: Adjustment to marital breakdown*. New York: Guilford Press.
- Nolen-Hoeksema, S., Larson, J., & Grayson, C. (1999). Explaining the gender difference in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061–1072.
- Madden-Derdich, D. A., & Arditto, J. A. (1999). The ties that bind: Attachment between former spouses. *Family Relations*, 48(3), 243–249.
- Matsekaasa, A. (1995). The subjective wellbeing of the previously married: the importance of unmarried cohabitation and time since widowhood or divorce. *Social Forces*, 73, 665-692.
- McBride, C., Bacchioni, J. R., & Bagby, R. M. (2005). Gender differences in the manifestation of sociotropy and autonomy personality traits. *Personality and Individual Differences*, 38, 129–136.
- Mortelmans, D. (2008). Copingstrategieën en beleving van sociaal-economische gevolgen bij gescheiden vaders. In D. Cuypers, D. Mortelmans & N. Torfs (Eds.), *Is echtscheiding werkelijk win for life?* (pp. 207-222).
- Mortelmans, D., Pasteels, I., Van Bavel, J., Bracke, P., Matthijs, K., & Van Peer, C. (2011). *Divorce in Flanders. Data collection and code book*. (<http://www.divorceinlanders.be>).

- Pearlin, L. I. (1989). The sociological study of stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 30 (3), 241–256.
- Pearlin, L. I., Menaghan, E. G., Lieberman, M. A., & Mullan, J. T. (1981). The stress process. *Journal of Health and Social Behavior*, 22(4), 337–356.
- Pettit, E. J., & Bloom, B. L. (1984). Whose decision was it? The effects of initiator status on adjustment to marital disruption. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 587-595.
- Piccinelli, M., & Wilkinson, G. (2000). Gender differences in depression: Critical review. *British Journal of Psychiatry*, 177, 486–492.
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D Scale: A self-report depression scale for research in the general population. *Applied Psychological Measurement*, 1, 385–401.
- Rosenthal, C. J. (1985). Kinkeeping in the familial division of labor. *Journal of Marriage and the Family*, 47(4), 965-974.
- Ross, C. E. (1991). Marriage and the sense of control. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4), 831–838.
- Strohschein, L., McDonough, P., Monette, G., & Shao, Q. (2005). Marital transitions and mental health: Are there gender differences in the short term effects of marital status change? *Social Health and Medicine*, 61(11), 2293–2303.
- Sweeney, M. M., & Horwitz, A. V. (2001). Infidelity, initiation, and the emotional climate of divorce: are there implications for mental health? *Journal of Health and Social Behavior*, 42(3), 295-309.
- Symoens, S., Pasteels, I. & Bracke, P. (2011). Welbevinden van (ex-)partners en kinderen. In D. Mortelmans, I. Pasteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel & C. Van Peer (eds.) *Scheiding in Vlaanderen*, pp. 237-266. Leuven: Acco.
- Turner, R. J., Wheaton, B., & Lloyd, D. A. (1995). The Epidemiology of Social Stress. *American Sociological Review*, 60(1), 104-125.
- Van de Velde, S., Bracke, P., & Levecque, K. (2010). Gender differences in depression in 23 European countries. Cross-national variation in the gender gap in depression *Social Science & Medicine* 71, 305-313.
- Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources and definitions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 655–668.
- Wheaton, B. (1980). The Sociogenesis of Psychological Disorder: An Attributional Theory. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(2), 100-124.
- Wheaton, B. (1983). Stress, Personal Coping Resources, and Psychiatric Symptoms: An Investigation of Interactive Models. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(3), 208-229.

Websites

European Social Survey (ESS):

<http://www.europeansocialsurvey.org>

Eurostat:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Scheiding in Vlaanderen (SIV):

<http://www.scheidinginvlaanderen.be>

Tweehuizen:

http://ouders.tweehuizen.be/p_351.htm

Bijlage 1

Constructie van de variabelen

Indicatoren van mentale gezondheid:

Gevoelens van depressiviteit werden gemeten aan de hand van de 8-item versie van de CES-D schaal (Center for Epidemiologic Studies-Depression Scale) (Radloff, 1977). De CES-D is oorspronkelijk geconstrueerd om risicopopulaties voor het ontwikkelen van depressieve stoornissen te detecteren; het mag bijgevolg niet gebruikt worden als klinisch tool op zich (Radloff, 1977). Respondenten werden gevraagd aan te duiden hoe vaak zij bepaalde zaken gevoeld of meegemaakt hebben in de week voorafgaand aan het interview (zich gedepimeerd voelen, vinden dat alles wat men deed met moeite ging, slecht geslapen hebben, zich eenzaam voelen, van het leven genoten hebben, etc.). Antwoordcategorieën gaan van nooit of bijna nooit (0) tot altijd of bijna altijd (3). Scores voor de CES-D 8 werden opgeteld, waarbij hogere scores staan voor een grotere frequentie en ernst van depressieve klachten. Betrouwbaarheid en validiteit van de schaal werd bevestigd voor geslacht en overheen landen (Van de Velde et al., 2010) (Cronbach's alpha = 0.86.)

Levenstevredenheid werd gemeten via de vraag "Hoe tevreden of ontevreden bent u met uw leven tegenwoordig?". Dit is de Cantril-self-anchoring ladder (Cantril, 1965) en werd tevens gebruikt in de European Social Survey (2006). Antwoorden variëren van 0 (helemaal niet tevreden) tot 10 (helemaal tevreden).

Kenmerken van het echtscheidingsproces:

De duurtijd van het echtscheidingsproces werd gemeten aan de hand van het aantal maanden dat verstreken was tussen de datum van feitelijke scheiding (apart wonen) en de datum van de wettelijke uitspraak van de scheiding (gescheiden als burgerlijke staat).

Voor initiatiefname werden drie dummies gecreeërd die aangeven wie, volgens de respondent, het initiatief nam voor de beslissing om te scheiden: de respondent zelf, beide, of de ex-partner alleen (ref.cat.).

Het niveau van conflict tijdens het scheidingsproces werd gemeten aan de hand van de vraag "Hoe veel conflict was er tussen u en uw ex-partner na de beslissing om uit elkaar te gaan?". Antwoorden kon van 0 (geen conflict) tot 10 (veel conflict).

Wat de perceptie van billijkheid betreft werd aan de respondenten gevraagd hoe fair ze persoonlijk vinden dat de verdeling van de goederen gebeurde. Drie dummy variabelen werden gecreeërd: 'helemaal in meen voordeel of eerder in mijn voordeel', 'fair tussen mij en mijn ex-partner' (ref. cat.) en 'helemaal in mijn nadeel of eerder in mijn nadeel'.

Controle variabelen:

Ter controle werden opgenomen: leeftijd, het al/niet samenwonen met een nieuwe partner, het hebben van minderjarige kinderen met de ex-partner en hun verblijf (4 categorieën: 1= geen minderjarige kinderen met ex (ref.cat.); 2= wel, enkel verblijvend bij de respondent; 3= wel, verblijvend bij beide; 4= wel, maar niet resident bij de respondent), hoogst behaalde opleidingsniveau (3 categorieën: lager secundair onderwijs of minder (cat1); hoger secundair of postsecundair, niet hoger onderwijs (cat2); hoger niet academisch of academisch onderwijs (cat3, ref.cat)), en huishoudinkomen (gemeten volgens de 'Equivalent Income OECD modified scale' (Haagenars et al, 1994), bestaande uit 5 categorieën: zij met minder dan 50% van het gemiddeld equivalent huishoudinkomen (cat1); zij tussen 50% en 80% (cat2); zij tussen 80% en 120% (cat3, ref.cat); zij met meer dan 120% van het gemiddeld equivalent huishoudinkomen (cat4); en een aparte categorie voor zij die geen info verschaften over hun huishoudinkomen (cat5). Tenslotte wordt ook de tijd sinds de scheiding opgenomen. Dit zijn het aantal jaren verstreken sinds beide partners apart gingen wonen. Twee categorieën werden aangemaakt: één voor zij die minder dan 3 jaar geleden gescheiden zijn (d.i. wonen in aparte huishoudens), en één voor zij die meer dan 3 jaar geleden uit elkaar gingen (=ref.cat). Drie jaar werd als cut-off genomen aangezien sommige onderzoeken aantonen dat na 2 à 3 jaar het welzijn van gescheiden mannen en vrouwen weer haar oorspronkelijke niveau bereikt.

ENGLISH ABSTRACT

Although the link between divorce and mental health has received a great deal of attention so far, still little is known about the process of divorce. This study considers different characteristics of it, and how they relate to post-divorce wellbeing: conflict, duration, initiation, moving house, and feelings of (in)equity with regard to the division of goods. Data from the survey “Divorce in Flanders” (DIF) is used. Multi-level regressions were limited to men and women aged 25 to 60 years who had divorced, but no more than 5 years ago (N=728). Results indicate that initiation relates to better mental health for both men and women, also in case of shared initiation. The same holds for when one perceives the division at divorce as fair. Contrary to expectations, duration, nor conflict in divorce is related to mental health in the long run; but continuing conflict is. Results stress a need to shift focus from ‘speed’ to ‘quality’ concerning the process of divorce.